



FAKULTA POLITICKÝCH VIED A MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV  
UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ  
PRE ŠTÚDIUM GEOPOLITIKY



Rastislav KAZANSKÝ, Radoslav IVANČÍK



9 788055 710884

ISBN 978-80-557-1088-4

Rastislav KAZANSKÝ  
Radoslav IVANČÍK

# ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ PRE ŠTÚDIUM GEOPOLITIKY

(vysokoškolská učebnica)



2016

 BELIANUM

Univerzita Mateja Bela  
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

# **ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ PRE ŠTÚDIUM GEOPOLITIKY**

**Rastislav KAZANSKÝ – Radoslav IVANČÍK**

**Vysokoškolská učebnica**

 ELIANUM

2016  
Banská Bystrica

Autori:

© doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.

plk. gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.

Názov:

Základné teoretické východiská pre štúdium geopolitiky

Vydavateľ:

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov

Recenzenti:

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD., plukovník gšt. v zál.

doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc., brigádny generál

Publikácia bola spracovaná v rámci riešenia projektu Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) prostredníctvom Operačného programu Výskum a vývoj (OP VaV) – „Centrum excelentnosti – vytvorenie komplexnej stratégie medzinárodného krízového riadenia v medzinárodných vzťahoch“, ITMS 26220120068 a schválená ako vysokoškolská učebnica na zasadaní Edičnej komisie FPV a MV UMB dňa 17.2.2016.

ISBN 978-80-557-1088-4

## **Predslov**

*Dynamický vývoj ľudskej spoločnosti v posledných dekádach priniesol a pod vplyvom neustále sa prehlbujúcej globalizácie stále prináša množstvo signifikantných zmien vo všetkých sférach spoločenského života. Nie všetky zmeny sú však pozitívne. Naopak, pozitíva v podobe nových vedeckých objavov, ďalšieho technického či technologického pokroku, demokratizácie, liberalizácie alebo internacionalizácie sú každodenne konfrontované s mnohými negatívami, ktoré sa prejavujú napríklad v podobe sociálnych, ekonomických, environmentálnych alebo bezpečnostných globálnych problémov ľudstva, raste (najmä) asymetrických bezpečnostných hrozieb, neklesajúcom počte vnútroštátnych a medzištátnych ozbrojených konfliktov alebo v ďalšom zvyšovaní napätia v medzinárodných vzťahoch.*

*Po určitom období stagnácie, ktoré nasledovalo po skončení studenej vojny, keď medzinárodné vzťahy alebo bezpečnostná veda predstavovali jedny z najmenej zaujímavých vedných odborov, bohužiaľ, práve prehlbovanie vyššie uvedených negatívnych javov opätovne vzbudilo zvýšený dopyt o výskum v oblasti bezpečnosti a obrany štátu či politických vied, a zároveň podporilo záujem o štúdium politológie, medzinárodných vzťahov a taktiež geopolitiky a politickej geografie. Významným spôsobom sa tento trend prejavil aj na počte publikácií, štúdií a vedeckých či odborných článkov a ďalších prác zo zmienенých oblastí.*

*Napriek tomu, že aj v slovenských podmienkach vzniklo viacero vysoko kvalitných publikácií, naďalej existujú určité biele miesta, ktoré je potrebné postupne zapĺňať, resp. vzhľadom na už zmienенú vysokú dynamiku súčasného vývoja, aktualizovať. Aj preto sme sa rozhodli, že študentom, pedagógom i ďalším záujemcom prinesieme v tejto publikácii nielen známe a overené poznatky, ale aj najnovšie informácie, fakty a zistenia; a to predovšetkým z geopolitiky ako prierezového vedného odboru, ktorý sa zameriava na objasňovanie politických javov a procesov a pohyb moci a sily v priestorových dimenziách, a čiastočne aj z oblasti politológie, politickej geografie a medzinárodných vzťahov.*

*Publikácia je obsahovo rozdelená do štyroch kapitol, v ktorých sa postupne zaoberáme teoretickými východiskami skúmania geopolitiky ako vedného odboru,*

problematikou jej vymedzenia, definovania a vzájomných vťahov s geografiou a politickou geografiou, vymedzením základných kategórií geopolitiky a jej teoretickými zdrojmi v podobe nemeckej, anglosaskej, ruskej alebo francúzskej či inej geopolitiky. Nezabúdame ani na informácie o jej významných prúdoch ako sú mondealizmus, kontinentalizmus a panslavizmus alebo na novú či kritickú geopolitiku, ani na informácie o najvýznamnejších predstaviteľoch a dielach jednotlivých smerov geopolitického myslenia. Zároveň prinášame čitateľom pohľad na percepciu geopolitiky v podobe rôznych koncepcií, doktrín a stratégií, metód a analýz, politik a politických aktivít, alebo ako nástroja politickej a geografickej premeny sveta a spoločnosti.

Jednotlivé kapitoly sú zakončené súborom otázok na opakovanie, ktoré smerujú k najdôležitejším údajom a informáciám obsiahnutým v danej kapitole, a ktoré by mali čitateľom pomôcť zhrnúť a utriediť si získané poznatky. Zároveň na konci každej kapitoly uvádzame prehľad odporúčanej literatúry, ktorým by sme chceli podnietiť prípadných záujemcov o ďalšie štúdium predmetnej problematiky.

Vzhľadom k tomu, že publikácia je zameraná na riešenie špecifického obsahu vysokoškolskej prípravy, je možné ju využívať na štúdium najmä v prvých dvoch stupňoch vysokoškolského štúdia, predovšetkých v študijných odboroch zaoberajúcich sa problematikou medzinárodných vzťahov, politológiou a politickými vedami, a tiež v študijných odboroch zaoberajúcich sa problematikou bezpečnosti a obrany štátu a medzinárodného krízového manažmentu. Zároveň môže byť využitá v odborných alebo kariérnych kurzoch pre príslušníkov ozbrojených síl, ozbrojených zborov alebo civilných zamestnancov verejnej správy, ktorí sa zaoberajú problematikou medzinárodných vzťahov, národnej a medzinárodnej bezpečnosti, obrany a krízového manažmentu.

Dodávame, že aj napriek snahe byť maximálne objektívni a neutrálni, sme si vedomí toho, že každý text, odborný aj neodborný, je ovplyvnený jeho autorom. A preto i keď v publikácii využívame poznatky viacerých renomovaných domácich i zahraničných odborníkov a opierame sa o množstvo najnovších dostupných údajov a aktuálnych informácií, nepovažujeme naše odborné názory a hodnotenia za jediné správne, ale nechávame ich otvorené pre ďalšiu odbornú diskusiu podoporenú ešte

*novšími a aktuálnejšími argumentmi a ešte hlbším štúdiom predmetnej problematiky. V čase už zmienenej globalizácie sú to totiž práve vzdelaní a kvalifikovaní ľudia, ktorých vedomosti, znalosti a schopnosti prijímať, analyzovať a využívať získané poznatky a informácie sú zdrojom konkurenčnej výhody a pilierom ďalšieho napredovania našej spoločnosti.*

*Autori*

## OBSAH

1	Teoretické východiská skúmania geopolitiky ako vedného odboru .....	8
1.1	Vymedzenie pojmu a definovanie geopolitiky .....	8
1.2	Geopolitika ako vedný odbor .....	14
1.3	Predmet skúmania a vnútorná štruktúra geopolitiky ako vedného odboru.....	17
1.4	Vzájomný vzťah geopolitiky s geografiou a politickou geografiou .....	21
2	Vymedzenie základných kategórií geopolitiky.....	31
2.1	Geopolitický priestor .....	31
2.2	Geopolitický aktér (štát) .....	41
2.3	Geopolitické potreby a záujmy .....	44
2.4	Geopolitická moc a sila .....	45
2.5	Geopolitická rovnováha.....	52
3	Teoretické zdroje pre štúdium geopolitiky .....	59
3.1	Historické teoretické zdroje.....	59
3.2	Nemecká geopolitika .....	65
3.3	Anglosaská geopolitika.....	73
3.4	Ruská geopolitika .....	87
3.5	Francúzska geopolitika .....	96
3.6	Geopolitika v ďalších krajinách sveta .....	101
3.6.1	Japonská geopolitika .....	101
3.6.2	Poľská geopolitika.....	102
3.6.3	Talianska a španielska geopolitika.....	103
3.6.4	Geopolitika v Latinskej Amerike .....	104
3.6.5	Geopolitika v ostatných častiach sveta.....	105
3.7	Panslavizmus .....	105
3.8	Mondealizmus .....	114

3.9	Kontinentalizmus.....	120
3.10	Nová geopolitika.....	122
3.11	Kritická geopolitika .....	124
4	Percepce geopolitiky.....	133
4.1	Geopolitika ako koncepcia, stratégia alebo doktrína.....	133
4.2	Geopolitika ako metóda a analýza.....	137
4.3	Geopolitika a jej postmoderné vnímanie.....	138
4.4	Geopolitika ako politika a politická aktivita.....	140
4.5	Geopolitika ako nástroj politickej a geografickej premeny sveta a spoločnosti.....	142
	Záver.....	151
	Zoznam obrázkov.....	153
	Zoznam použitej literatúry a zdrojov .....	154
	Zoznam použitých skratiek .....	160
	Menný register.....	162
	Vecný register .....	167